

Brüsseli kultuuripärandi ehe Eastmani hoone sünnib ümber Euroopa Ajaloo Majaks

KOKKUVÕTE

Eastmani hoone asub Léopoldi kvartali südames Euroopa institutsioonide lähedal ning sellesse luuakse parajasti Euroopa Ajaloo Maja, mis avab ukseid 2016. aasta teisel poolel. Selle endise hambakliiniku väljavalimise ja kordategemisega antakse Brüsseli ja kogu Euroopa kultuuripärandi hulka kuuluvale hoonele täiesti uus elu. Algse Eastmani hoone ehitas 1935. aastal ettevõtte Kodak asutaja George Eastman hambakliinikuks ning Léopoldi parki, kus hoone asub, on juba 19. sajandi lõpust saadik seostatud teadustegevuse ja vaba aja veetmise võimalustega. Hoones oli omal ajal avalik kliinik, haridusasutus ja hooldekodu, kuid 1985. aastal võttis selle üürile Euroopa Parlament, kes paigutas sinna oma haldusüksused, trükikoja ja lastehoiu. Aastate jooksul on hoonet kasutanud ka teised Euroopa institutsioonid, nagu Euroopa Ombudsman ja Euroopa Kontrollikoda. 2009. aastal otsustas parlament ette võtta suurejoonelised renoveerimis- ja laiendamistööd ning avada seal Euroopa Ajaloo Maja, et tutvustada võimalikult kaasaegsel viisil Euroopa viimase kaheksa aasta ajalugu. Nii jätkatakse Eastmani hoones endiselt pedagoogilist ja ühiskondlikku tööd, ehkki mitte päris samal viisil kui varem.

Allikas: Atelier d'architecture Chaix & Morel et Associés, Paris JSWD, Köln Image: © E.Young / AACMA – JSWD.

Käesoleva *briefingu* teemad:

- Filantroop George Eastman
- Léopoldi park ja hambakliinik
- Eastmani kliinik – teadusasutus ja solidaarsuse sümbol
- Kliinikust Euroopa Parlamendini
- Ümberehitusetapid
- Euroopa Ajaloo Maja projekt
- Peamised allikad

Filantroop George Eastman

George Eastman sündis 1854. aastal Waterville'is (New Yorgi osariik, USA). Ta jäi noorelt isast ilma ning hakkas juba 14-aastaselt tööle kindlustussektoris ja edasi pangas. Kümme aastat hiljem leidis ta aga oma tõelise kutsumuse fotograafia näol. Seejärel töötas ta ööd ja päevad kodumaja köögis, et fotograafiat lihtsustada. Lõpuks töötas ta välja kuivplaaditehnika, mille ta ka 1880. aastal patenteeris. Neli aastat hiljem vallandas ta tselluloidfilmi leiutamiseega fotograafias revolutsiooni ning aitas kaasa kino leiutamisele. 1888. aastal asutas ta ettevõtte Kodak ning edasi sai temast jõukas mees.

George Eastman oli äärmiselt helde. Ta andis suure osa oma varandusest heategevuseks ning kolmandiku oma ettevõtte aktsiatest töötajatele, luues seeläbi töötajate aktsiaosaluse mudeli. Ta tundis suurt muret vaestest oludest pärit laste suuhügieeni tähelepanuta jätmise ja hammaste ebapiisava ravi pärast. Seetõttu otsustas ta rajada 1917. aastal oma esimese hambakliiniku, mis loodi Rochesteri (New Yorgi osariik), kus asus ka Kodaki esimene tehas. Kliinikus pakuti kohalikele elanikele tasuta hambaravi ning hiljem rajas Georges Eastman samasugused kliinikud ka Londonisse, Rooma, Pariisi, Stockholmi ja Brüsselisse. 1931. aastal annetas Eastman Brüsseli linna sotsiaalabikomisjonile miljon dollarit, et rajada esmaklassiline hambakliinik, kus ravitaks linna vaestest peredest laste hambaid. Kliiniku ehitamiseks valiti 2000 ruutmeetrit maad Léopoldi pargi veerel ning hoone nurgakivi pandi paika 1934. aastal.

Léopoldi park ja hambakliinik

Léopoldi park kui teadustegevuse magnet

Vanasse Maelbeeki orgu rajatud Léopoldi park oli 19. sajandi keskel tüüpiline inglise stiilis maastikupark, kus käidi vaba aega veetmas ja inimesi vaatamas. Eelkõige tuldi siia aga uudistama kuningliku zooloogia-, aiandus- ja aretusühingu (Société royale de zoologie, d'horticulture et d'agrément) projekte ja kurioosumeid. Sajandivahetusel tegi Belgia tööstusmagnaat Ernest Solvay ettepaneku luua Léopoldi parki teaduskeskus. Solvay oli nimelt suur teadusehuviline, kes viis regulaarselt kokku oma aja tähtsamaid teadlasi, nagu Marie Curie, Henri Poincaré, Albert Einstein ja Paul Langevin. Brüsseli linna ja eraannetajate abiga tekkiski parki kiirelt viis instituuti – füsioloogia-, hügieeni-, anatoomia- ja sotsioloogiainstituut ning ettevõtluskool. 1920. aastatel kolisid need kõik üksteise järel Brüsseli Vaba Ülikooli uude linnakusse. 1935. aastal avas ukсед George Eastmani hambakliinik ning selle avapidustustel osalesid ka kuningas Léopold III ja kuninganna Astrid, kes kuu aega hiljem õnnetuses hukkus. Vanas füsioloogiainstituudi hoones hakkas aga 1955. aastal tegutsema Émile Jacqmaini nimeline keskkool.

Michel Polak (1885–1948)

Michel Polak on Šveitsi päritolu, kuid Mehhikos sündinud arhitekt, kes Zürichis ja Pariisis lõpetatud õpingute järel töötas peamiselt Belgias. Brüsseli linn tellis temalt mitu tähtsat hoonet, mis ehitati enamasti *art déco* stiilis ja mille seas oli suuri hotele ja eravillasid, nagu villa Empain. Praegu on Euroopa Liidu institutsioonide käsutuses kaks tema ehitatud hoonet – Résidence Palace (Euroopa Ülemkogu) ja Institut Eastman (Euroopa Ajaloo Maja).

Hambakliiniku ehitamine

Eastmani instituudi aluseks võeti Rochesteri kliiniku plaanid ning seda valiti ehitama arhitekt Michel Polak, kes pidi tööde elluviimisel ja siseviimistlusel kasutama kohalikke mainekaid ettevõtteid. Valgete kivitahvlitega kaetud hoone keskosa on mõõtudega 15 x 31,4 meetrit ning sellele lisanduvad kaks taanduvat külgtiiba mõõtudega 11,4 x 35,4 meetrit. Fuajeesse, mis on kaunistatud reljeefide ja skulptuuridega, viib majesteetlik sinine kivitrepp ning uks oma sepistatud dekoratiivsete tahveldistega on tõeliselt monumentaalne. Interjööri 1930. aastate stiilis puitelemendid on tehtud Kongost pärit väärispuidust. Tiibhoonetesse paigutati loengusaal, väike ortodontiamuseum, raamatukogu, garderoob ja tualetid. Esimesel korrusel asusid lisaks röntgenikabinet, operatsioonisaalid, anesteesia- ja hammaste väljatõmbamise kabinetid, tütarlaste ja poiste magamistoad ning laboratooriumid. Keskhoone teisel korrusel oli avaras ja – tänu metallraamidega suurtele eendakendele – valguseküllases ruumis kolmes reas 26 kaasaegset hambaarstitooli.

Pilt 1 – Eastmani kliiniku ehitamine, 1934.

© University of Rochester Medical Center, Eastman Institute for Oral Health

Eastmani kliinik – teadusasutus ja solidaarsuse sümbol

Kliiniku asutamise taga oli mure rahva tervise pärast, nii et see sisustati oma aja kõige paremate seadmetega, kuid kliinik paistis silma ka noorte patsientide eest hoolitsemisega. Polak oli veendunud, et kliinik peaks olema võimalikult atraktiivne ning lastele mitte liigselt meenutama, et tegemist on haiglaga. Seetõttu püüdis Polak vältida valget värvi ning selle asemel olid nii seinad kui ka põrandad muudes toonides. Ooteruum kaunistati Belgia maalikunstniku Camille Barthélémy seinamaalingutega ning selle friisil on kujutatud stseene La Fontaine'i kõige kuulsamatest valmidest. Ruumi keskel oli pronksist suur eksootiliste lindudega, et laste mõtted eesseisvalt visiidilt eemale viia. Kogu Eastmani kliiniku tegevusaja jooksul raviti siin keskmiselt 150 last päevas ning välja õpetati ka noori hambaarste. Samuti toimus siin teadusüritusi, sest hoone konverentsiruumis oli enam kui 150 istekohta.

Kliinikust Euroopa Parlamendini

1955. aastal asus maja ühte ossa hooldekodu – Résidence Eastman. Kokku jõudis kliinik tegutseda enam kui 50 aastat, misjärel otsustas aga Brüsseli sotsiaalabi keskus (Centre public d'aide sociale, CPAS) kliiniku ja hooldekodu sulgeda ning võttis hoone oma valdusse. Euroopa Parlament asus aga alates 1970. aastatest aadressil Boulevard de l'Empereur, kus tema käsutuses oli üks ebapraktiline hoone. Kuna Brüsselis nähti ette fraktsioonide ja parlamendikomisjonide tegevuse hoogustumist, kavatses parlament kolida sealt ära Belliardi tänavale. Sinna pidi ehitatama uus hoone, mille Belgia valitsus oleks Euroopa Parlamendile üürile andnud. Ent Eastmani hoone on Belliardi tänava vahetus naabruses¹ ning 1985. aastal võttis Euroopa Parlament hoopis selle CPASilt üürile. Üürilepingut pikendati mitu korda ning lõpuks ostis parlament hoone 2008. aastal lõplikult ära (99-aastase pikaajalise rendilepingu vormis).

Väga oluliseks kujunes aasta 1985, mil parlament võttis vastu resolutsiooni Brüsseli

hoonete arendamise kohta. Muu hulgas otsustati rajada vähemalt 600-kohaline istungisaal.² Kuna liikmesriigid ei olnud parlamendi nõudmistele vaatamata Euroopa Liidu institutsioonide jaoks ühte peakorterit kindlaks määranud, kasutas parlament oma töö ümberkorraldamiseks talle aluslepingutega antud väikest manööverdamisruumi. Toona valmistati ette ühtset Euroopa akti, mis pidi parlamendi rolli tugevdama, ning seda silmas pidades korraldas parlament 1983. aastal Ravensteini tänaval asuvas kongressipalees teist korda täiskogu istungi Brüsselis. Selle käigus ilmnesid arvukad tehnilised probleemid ning parlament oli sunnitud nentima, et tal on vaja oma ruume³, mis sobiksid parlamendi töö jaoks paremini ja mille puhul oleks arvestatud ka Euroopa Liidu kavandatava laiendamisega (1986. aastal pidid ühinema Hispaania ja Portugal).

1986. aastal töötas Brüsselis üksnes 11 % Euroopa Parlamendi personalist ning 1983. aasta andmetel oli nende käsutuses 413 kontoriruumi Belliardi tänaval ja 80 Remorqueuri tänaval. Ruumi oli aga napilt ning uute hoonete ehitamist oodates tundus Eastmani hoone üürimine üsna loogilisena. Alates 1985. aastast on Eastmani hoones korraldatud arvukaid konverentse ning seal on olnud ka kohvik, trükikoda ja koosolekusaalid. 1993. aastal loodi nendesse ruumidesse Euroopa Parlamendi töötajate lastele mõeldud lastehoid (ligikaudu 220 kohta). Pärast seda on hoone ruume kasutanud mitmed Euroopa ühendused, nagu Femmes d'Europe, la Fondation Pégase ning Les Chœurs des Communautés européennes, ning lühemat aega ka Euroopa Ombudsmani ning Euroopa Kontrollikoja teatavad teenistused.

Pilt 2 – Eastmani kliiniku linnupuuriga ootesaal, 1935.

Allikas: Archives d'Architecture Moderne, Brüssel

Léopoldi park oma arvukate hoonetega (nt Institut Pasteur ja Solvay raamatukogu) arvati 1976. aastal osaliselt kultuuripärandi hulka. Eastmani hoonet tervikuna kultuuripärandiks ei loetud, küll aga Léopoldi pargi poole jääv fassaad. See lihtsustas Léopoldi pargi üldise värskendamise kontekstis hoone renoveerimist ja kultuurilist väärtustamist. 17. juunil 2009 kiitis Euroopa Parlamendi juhatus heaks Euroopa Ajaloo Maja loomise Eastmani hoonesse.

Ümberehitusetapid

2009. aasta juulis kuulutas parlament välja rahvusvahelise arhitektuurikonkursi, mis toimus kolmes etapis. Kogu konkursi jooksul pöörati erilist tähelepanu muuseumi erivajadustele, puudega inimeste juurdepääsule, vajaduste analüüsimisele, tegevuskulude hindamisele, keskkonnamõjule ning energiatõhususele. Konkursi viimane etapp jõudis lõpule 2011. aasta alguses ning välja valiti võitjad – l'atelier d'architecture Chaix & Morel et Associés (Prantsusmaa), JSWD Architekten (Saksamaa) ja TPF Engineering (Belgia). Projekt hõlmas eelkõige kaasaegse kõrvalhoone ehitamist, originaalfassaadide taastamist ning teatavate vanade ruumide renoveerimist, et säilitada hoone ajalooline hõng. Kogu kavandatud ekspositsiooni jaoks oli vaja hoone pinda kahekordistada, seetõttu nähti projektis ette hoone laiendamine tagahoovi arvelt ning kolme uue korruse ehitamine. Seejuures tuli siiski austada ja täiendada hoone

algseid kompositsioonipõhimõtteid, mille kohaselt pidi tegemist olema domineeriva keskosa ja kahe külgtiivaga ehitisega. Vana hoone katuse kohalt laseb väljastpoolt serigraafiatehnikas töödeldud klaas uusehitise ruumidesse sisse kiigata ning üldmulje jääb selline, et läbipaistvas kuubis hõljuvad läbipaistmatud prismad.

2012. aastal hinnati laiendus- ja renoveerimistöode maksumuseks 31 miljonit eurot ning ekspositsiooni

maksumuseks 21,4 miljonit eurot, millest suur summa läheb mitmekeelsuse tagamiseks. Arhitektuurikonkursi ajal arutleti pikalt projekti vajalikkuse ning Brüsseli arhitektuurikonteksti sulandumise üle. Samasugused diskussioonid on toimunud kõikide viimastel aastatel ehitatud muuseumide üle ning see on üsna põhjendatud. Parlament hõlbustas dialoogi, pannes 2012. aastal esitatud projektid ning väljavalitud võidutöö näitusele. Samuti korraldas parlament arvukalt kohtumisi kohalike elanike esindajatega.

Pilt 3 – Euroopa Ajaloo Maja projekt. Külkvaade.

Allikas: Atelier d'architecture Chaix & Morel et Associés, Paris JSWD, Köln Image: © E. Young / AACMA – JSWD.

Euroopa Ajaloo Maja projekt

Euroopa muuseumi rajamine ei ole uus mõte. Juba 1990. aastatel tahtis Euroopa Komisjon avada mitmes suures Euroopa muuseumis Euroopa Liidu saalid.⁴ 1997. aastal algatati Brüsselis ka eraprojekt Euroopa muuseumi loomiseks. Selle raames korraldati kaks esialgsete kavandite näitust ja loodi rändnäitus.

Samal ajal on mitu Euroopa riiki kaalunud suure rahvusmuuseumi loomise mõtet. Saksamaal osutus Bonni loodud *Haus der Geschichte* äärmiselt menukas, kuid Madalmaade parlamendi 2006. aasta algatus luua *Nationaal Historisch Museum* jäeti 2010. aastal katki ning sama juhtus president Nicolas Sarkozy unistusega luua *Maison de l'histoire de France*. See mõte jäeti kõrvale osaliselt maksumuse tõttu (80 miljonit eurot) ning osaliselt seepärast, et rahvusliku ajalookäsituse propageerimine tekitas kriitikatormi. Seevastu Ameerika Ühendriikides Washingtonis rajati pärast külma sõja lõppu mitu muuseumi, mille puhul sooviti just vältida suurejoonelist rahvuslikku propagandat. Sellisteks näideteks on *United States Holocaust Memorial Museum* ja *National Museum of the American Indian*.

Sellist tausta arvesse võttes tundub Euroopa Ajaloo Maja, mille loomise kuulutas 2007. aasta veebruaris oma ametisseastumise kõnes ametlikult välja Euroopa Parlamendi toonane president Hans-Gert Pöttering, väga ambitsioonika projektina. 2007. aasta detsembris moodustati ekspertide komisjon, kuhu kuulus 9 ajaloolast ja muuseumispetsialisti eri Euroopa riikidest.⁵ See töötas 2008. aasta septembriks välja Euroopa Ajaloo Maja kontseptsiooni.⁶ Muu hulgas otsustati, et Euroopa Ajaloo Maja esmane ülesanne peab olema selgitada eri taustaga ja erinevatele inimestele Euroopa lähiajalugu, mida on mõnikord küll pikaldaste ja keeruliste protsessidena siiski otseselt vorminud eelnevate sajandite mõttemallid ja väärtushinnangud. Muuseum peaks samuti aitama kodanikel hinnata kriitiliselt Euroopa ühendamise protsessi ning selle eesmärgi, potentsiaali ja probleeme.⁷ Euroopa Ajaloo Majast sooviti seega teha informaalne kool – koht, kus inimesed muuseumikülastuse käigus teadmisi omandavad. Euroopa Ajaloo Maja on kavandatud selliselt, et inimesed võivad end sinna tundideks unustada, ning ekspositsiooni eesmärk on tekitada külastajates huvi nende ühise ajaloo ja Euroopa uute arengute vastu. Euroopa Ajaloo Maja, mis paneb Euroopa ühendamise loo 20. ja 21. sajandi sündmuste

Pilt 4 – Euroopa Ajaloo Maja projekt. Interjäär.

Allikas: Atelier d'architecture Chaix & Morel et Associés, Paris JSWD, Köln Image: © E.Young / AACMA – JSWD.

laiemasse konteksti, täiendab seega 2011. aastal avatud *Parlamentariumi*, kus keskendutakse Euroopa Liidu loomisele ja Euroopa Parlamendi tööle. Euroopa kvartali külastajad võivad käia mõlemas keskuses ja ka mujal, näiteks istungisaalis, esplanaadil ja ametliku sissepääsu juures. Nii saavad nad Euroopa Parlamendi tegevusest Euroopa ajaloo kontekstis täieliku ülevaate.

Euroopa Ajaloo Maja peamine tõmbenumber on püsiekspositsioon, mis käsitleb Euroopa arengut 19. sajandist ja maailmasõdade šokkidest külma sõja, raudse eesriide kokkuvarisemise, Berliini müüri langemise ning Euroopa järjest kindlama ühendamiseni. Mõningaid kõrvalepõikeid tehakse ka Euroopa kaugemasse ajalukku, keskaega ja uusaega.

Ekspositsioon järgib muuseumi eri osades ja korrustel kronoloogilist ja temaatilist loogikat. Välja valitud konkreetsed sündmused võimaldavad näituse igas osas tutvuda eri vaatenurkadega. Nii inspireeritakse külastajaid sündmuste üle järele mõtlema. Viimase korruse läbipaistev klaaslagi sümboliseerib Euroopa tulevikku, mis kätkeb endas lugematuid võimalusi. Külastajatele on mõeldud ka puhkekoht, kus hinge tõmmata ja muljeid seedida. Euroopa Ajaloo Majas rakendatakse ka teistes kaasaegsetes muuseumides kasutatavaid tehnikaid ning külastajatele pakutakse kõiki meeli stimuleerivaid kogemusi. Ekspositsioonis on esemeid, visuaalseid väljapanekuid, audiovisuaalseid elemente ja selgitavaid tekste, mis on kättesaadavad Euroopa Liidu 24 ametlikus keeles.

Lisaks püsiekspositsioonile toimub siin ka muud, näiteks ajutisi ja rändnäitusi ja mitmesuguseid üritusi, välja antakse ka mitmesuguseid materjale. Lisaks näitustele ja organiseeritud külastuste korraldamise võimalusele on muuseumil ka haridusprogramm, mille eesmärk on panna külastajaid mõtlema nii Euroopa ajaloo kui ka selle üle, kuidas see on kujundanud tänast Euroopat.

Euroopa Ajaloo Maja avamisega 2016. aasta novembris antakse Euroopa Parlamendi külastajatele veel üks uus huvipunkt ning eeldatavasti meelitab see kohale 350 000 külastajat aastas. Eastmani hoone kohta võib aga öelda, et see on oma pika ajaloo jooksul oma identiteedi säilitanud ning on endiselt vormilt uuenduslik ja kõigile avatud teaduskeskus. Selles mõttes ei ole liig väita, et Euroopa Ajaloo Maja tähendab Léopoldi pargi jaoks teatavat juurte juurde tagasipöördumist.

Peamised allikad

Construire une Maison de l'histoire européenne. Un projet du Parlement européen, Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2013, lk 49.

S. Clark ja J. Priestley, *Europe's Parliament, People, Places, Politics*, London, John Harper Publishing, 2012.

T. Demey, *Bruxelles, chronique d'une capitale en chantier*, vol 2: *De l'Expo 58 au siège de la CEE*, Brüssel, Paul Legrain, 1992.

C. Mazé, *La fabrique de l'identité européenne, dans les coulisses des musées de l'Europe*, Pariis, Belin, 2014.

Viited

¹ Kontrollikoja eriaruane Euroopa ühenduste institutsioonide kinnisvarapoliitika kohta, EÜT nr C221/1, 3. september 1979.

² Euroopa Parlamendi resolutsioon Brüsselis istungite korraldamiseks vajaliku infrastruktuuri kohta, 24. oktoober 1985, doc B2-1120/85.

³ Eelkõige ei olnud esialgses saalis võimalik elektrooniliselt hääletada ega nimelise hääletuse hääli lugeda. Agence Europe, 28. aprill 1983.

⁴ Véronique Charléty, „L'invention du Musée de l'Europe, contribution à l'analyse des politiques symboliques européennes“, *Regards sociologiques*, lk 27–28, 2004.

⁵ Camille Mazé, *La fabrique de l'identité européenne, dans les coulisses des musées de l'Europe*, Pariis, Belin, 2014.

⁶ Eksperdikomisjon, *Lignes directrices pour une Maison de l'histoire européenne*, Euroopa Parlament, oktoober 2008.

⁷ Taja Vovk van Gaal ja Christine Dupont, „The House of European History“, *Entering the minefields: the creation of new history museums*, konverentsimaterjalid, EuNAMus, 2012.

Märkused ja autoriõiguse küsimus

Käesoleva väljaande sisu eest vastutab ainuisikuliselt autor ning selles esitatud arvamused ei väljenda tingimata Euroopa Parlamendi ametlikku seisukohta. Tegemist on töödokumendiga, mis on mõeldud parlamendiliikmetele ja Euroopa Parlamendi töötajatele. Teksti reprodutseerimine ja tõlkimine on lubatud mitteärielistel eesmärkidel, kui viidatakse allikale ja Euroopa Parlamenti sellest eelnevalt teavitatakse. Sellisel juhul tuleb Euroopa Parlamendile saata ka koopia.

© Euroopa Liit, 2016.

eprs@ep.europa.eu

<http://www.eprs.ep.parl.union.eu> (intranet)

<http://www.europarl.europa.eu/thinktank> (veebileht)

<http://epthinktank.eu> (blog)

